

โครงการฟื้นฟูและอนุรักษ์สัตว์น้ำหายากใกล้สูญพันธุ์

“ปลาปล้องอ้อย ปลาสวยงามพื้นเมืองของไทยในสกุล”

ที่มาความสำคัญของโครงการ

ในอดีตกว่า 15-20 ปีที่ผ่านมา จังหวัดสตูลจัดเป็นแหล่งรวบรวมปลาปล้องอ้อยเพื่อส่งจำหน่ายในตลาดปลาสวยงามทั้งในและต่างประเทศที่สำคัญของประเทศไทย ซึ่งปลาที่รวบรวมได้จะสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในพื้นที่และเพิ่มมูลค่าการส่งออกปลาสวยงามของประเทศไทยเป็นจำนวนมาก แต่ในปัจจุบันปลาปล้องอ้อยในแหล่งน้ำธรรมชาติในจังหวัดสตูลมีจำนวนลดลงอย่างมากเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมของถิ่นที่อยู่อาศัยเป็นพื้นที่ทำการเกษตรรวมทั้งการใช้ยาและสารเคมีทำการเกษตรซึ่งส่งผลกระทบต่อปลาปล้องอ้อยเป็นอย่างมาก

ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดสตูล เล็งเห็นถึงความสำคัญของปลาปล้องอ้อยที่เป็นปลาสวยงามพื้นเมืองที่มีศักยภาพทางการตลาดปลาสวยงาม และเห็นถึงปัญหาการลดลงของประชากรปลาปล้องอ้อยในธรรมชาติจนหาได้ยากในปัจจุบัน จึงจัดให้ปลาปล้องอ้อยเป็นสัตว์น้ำเป้าหมายในโครงการฟื้นฟูและอนุรักษ์สัตว์น้ำหายากใกล้สูญพันธุ์ เพื่อเป็นการฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพของสัตว์น้ำจืดให้คงอยู่อย่างยั่งยืนและมีปริมาณเพิ่มขึ้น โดยศึกษาวิจัยการเพาะพันธุ์และอนุบาลแล้วนำไปปล่อยคืนสู่แหล่งน้ำเดิม เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์สายพันธุ์ปลาปล้องอ้อยในแหล่งน้ำธรรมชาติของจังหวัดสตูล คงความหลากหลาย รักษาสภาพความสมดุลระบบนิเวศแหล่งน้ำและประชาชนในพื้นที่สามารถใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อไป

ลักษณะทั่วไปของปลาปล้องอ้อย

ปลาปล้องอ้อยเป็นปลาน้ำจืดขนาดเล็กจำพวกหนึ่ง ในวงศ์ปลาหมอแท้ (Cobitidae) เช่นเดียวกับปลาหมอ ปลาค้อ และปลารากกล้วย ใช้ชื่อสกุลว่า *Pangio* มีลักษณะเด่นสำคัญ คือมีรูปร่างลำตัวยาวประมาณ 8-10 เซนติเมตร มีสีน้ำตาลดำสลับกับสีเหลืองเป็นปล้อง ๆ แต่มีลักษณะรูปแบบของสีแตกต่างกันไปตามแต่ละชนิด ลำตัวแบนข้าง ท้องมน คอคอดหางกว้าง หัวเล็กปลายหู ปากเล็กอยู่ต่ำ ตาเล็ก มีกระดูกเป็นหนามอยู่ใต้ตา เกือบเล็กมาก ครีบหลังและครีบก้นอยู่ค่อนข้างไปทางหาง มีการเคลื่อนไหวที่แลดูคล้ายการเลื้อยของงู มีความสำคัญในแง่ของการเป็นปลาสวยงาม โดยเฉพาะชนิด *Pangio kuhlii* และ *Pangio myersi* เนื่องจากเป็นปลาที่มีความแปลก สวยงาม หายาก เลี้ยงง่าย มีนิสัยรักสงบ สามารถเลี้ยงในตู้พรรณไม้น้ำ หรือเลี้ยงร่วมกับปลาชนิดอื่น ๆ ได้

Pangio kuhlii

Pangio myersi

การแพร่กระจายพันธุ์

พบกระจายพันธุ์ในภูมิภาคอินโดจีน อินเดีย, พม่า, ไทย, มาเลเซีย, อินโดนีเซีย จนถึงหมู่เกาะซุนดา (seriouslyfish.com, 2564) ในประเทศไทยมีการกระจายพันธุ์ค่อนข้างจำกัด โดยพบมากในพื้นที่ภาคใต้ ตั้งแต่จังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี ตรัง สตูล สงขลา พัทลุงและบริเวณพื้นที่พรุในจังหวัดนราธิวาส ในภาคตะวันออกพบที่จังหวัดจันทบุรี ระยอง และตราด (นณณ์, 2554) ชนิดที่พบโดยส่วนใหญ่ในภาคใต้และภาคตะวันออกเป็นชนิด *Pangio myersi* ส่วนที่พบในป่าพรุโต๊ะแดง จังหวัดนราธิวาส เป็นชนิด *Pangio semicincta*

Pangio myersi

Pangio semicincta

แหล่งที่อยู่อาศัย

ปลาปล้องอ้อย อาศัยอยู่ในแหล่งน้ำไหลเอื่อย เช่น ลำห้วย ลำธาร หรือป่าพรุ ที่มีร่มเงาของต้นไม้ หรือมีพรรณไม้น้ำ หญ้า วัชพืช รากไม้ หรือใบไม้ทับถม เพราะมีนิสัยชอบหลบอยู่รวมกันเป็นฝูงในที่มืด เช่น ใต้ใบไม้ รากไม้ โปรงไม้ มีอัตราส่วนเพศผู้ต่อเพศเมียเท่ากับ 1:1.10 (กาญจนา และพิสิฐ, 2547)

อาหารและการกินอาหาร

ปลาปล้องอ้อยปล้องอ้อยจัดเป็นปลากินเนื้อ หากินบริเวณหน้าดิน อาหารของปลาปล้องอ้อยเป็นแพลงก์ตอนสัตว์ ไรน้ำ ตัวอ่อนแมลงน้ำ (สุจินต์ และอรุณี, 2552) และสัตว์หน้าดิน เช่น หนอนแดง รวมทั้งเศษซากเน่าเปื่อย โดยจะออกหากินในเวลาากลางคืน ส่วนกลางวันจะมีนิสัยชอบหลบซ่อนอยู่ใต้ใบไม้ (กิตติภาพ,

2555) และจากการศึกษาองค์ประกอบของอาหารในกระเพาะอาหารที่มีรูปร่างเป็นถุงตรง ประกอบด้วยแพลงก์ตอนสัตว์ ร้อยละ 35.80 ตัวอ่อนแมลงร้อยละ 25.50 อินทรีย์วัตถุเน่าเปื่อยและอื่น ๆ ร้อยละ 38.70 (ศุภชัยวิจิตร และพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดตราด, 2562)

ปลาปล้องอ้อยในจังหวัดสตูล

จากการสำรวจพบปลาปล้องอ้อยเพียง 1 ชนิด คือ *Pangio myersi* ซึ่งเป็นชนิดเดียวกับที่พบในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเป็นที่นิยมเลี้ยงเป็นปลาสวยงามและมีความต้องการของตลาดสูง โดยพบแพร่กระจายอยู่ในพื้นที่ อ. ละงู อ.ท่าแพ อ.ควนโดน อ.ควนกาหลง และ อ. มะนัง

ปลาปล้องอ้อย Giant kuhli, *Pangio myersi* (Harry, 1949) ที่พบในจังหวัดสตูลมีลักษณะเด่นที่สำคัญ คือ ลำตัวมีแถบสีน้ำตาลเข้มขนาดใหญ่สลับกับแถบสีเหลืองขนาดเล็กเป็นปล้อง มีรูปร่างลำตัวยาวแบนข้างเล็กน้อย หัวเล็กทู่ ปากอยู่ต่ำ มีหนวดสั้น ๆ 4 คู่ อยู่บริเวณขากรรไกรบน ๒ คู่ บริเวณขากรรไกรล่าง ๑ คู่ และบริเวณจมูก ๑ คู่ มีเกล็ดแบบ cycloid ขอบเกล็ดเรียบมีลักษณะ บางใส เกล็ดมีขนาดเฉลี่ย ๐.๒๒ มิลลิเมตร ตากลมเล็ก ท้องมน คอดหางกว้าง ครีบหลังและครีบกันอยู่ค่อนข้างไปทางปลายหาง ขนาดใหญ่สุดความยาวประมาณ 9-10 เซนติเมตร

การรวบรวมปลาปล้องอ้อยในจังหวัดสตูลใช้วิธีการใช้เท้าเหยียบย่ำให้ปลาออกจากที่หลบซ่อนแล้วตักด้วยสวิงตาถี่ โดยสามารถรวบรวมได้มากในช่วงฤดูฝน ในเดือนมิถุนายนถึงเดือนพฤศจิกายน ซึ่งเป็นฤดูผสมพันธุ์วางไข่ของปลาปล้องอ้อย ในช่วงฤดูแล้งแหล่งอาศัยของปลาปล้องอ้อยส่วนใหญ่จะมีน้ำน้อยหรือน้ำแห้ง ปลาปล้องอ้อยจะฝังตัวอยู่ในพื้นดินโคลนที่เป็นโพรงที่มีน้ำ จึงทำการรวบรวมได้ยากกว่าช่วงฤดูฝน

สถิติการส่งออกและราคาปลาปล้องอ้อย

โดยจากการสำรวจข้อมูลการส่งออกปลาสวยงาม 20 อันดับแรกของประเทศไทย พบว่า ในปี พ.ศ. 2543 มีการส่งออกปลาปล้องอ้อยมากเป็นอันดับที่ 6 จำนวน 498,720 ตัว มีมูลค่าการส่งออกกว่า 2.18 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2544 ส่งออกเป็นอันดับที่ 9 ในปี พ.ศ. 2545 ส่งออกอันดับที่ 18 และในปี พ.ศ. 2546 ส่งออกอันดับที่ 18 หลังจากนั้นเป็นต้นมา การส่งออกปลาปล้องอ้อยลดลงจนไม่ติดอันดับ 20 (สถาบันวิจัยสุขภาพสัตว์น้ำจืด, 2562)

ในส่วนราคาขายปลาปล้องอ้อย เนื่องจากในปัจจุบันปลาปล้องอ้อยเป็นปลาที่หายากมากขึ้นและยังไม่สามารถเพาะพันธุ์ได้ ปลาที่ขายทั้งหมดเป็นปลาที่จับจากธรรมชาติ ทำให้มีราคาที่สูงขึ้น โดยมีราคาขายส่งตัวละ 7-9 บาท ราคาขายปลีกในประเทศตัวละ 15-20 บาท (บริษัทไทยเฉียนหวู่ จำกัด, 2563) และในต่างประเทศมีราคาขายปลีกตัวละ 3.99-4.19 ดอลลาร์สหรัฐ หรือประมาณ 124-131 บาทต่อตัว (Aquariumfish.net, 2020)

แนวทางการพัฒนาการเพาะเลี้ยงและการอนุรักษ์ปลาปล้องอ้อย

ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดสตูล ดำเนินการสำรวจและรวบรวมพันธุ์ปลาปล้องอ้อยและนำมาทดลองเลี้ยงในบ่อคอนกรีตเพื่อเป็นพ่อแม่พันธุ์เป็นระยะเวลา 3 ปี จนปลาปล้องอ้อยมีความสมบูรณ์เพศในบ่อเลี้ยง และได้ทดลองเพาะพันธุ์ปลาปล้องอ้อยโดยใช้วิธีการฉีดฮอร์โมน buserelin acetate ร่วมกับยาเสริมฤทธิ์ Domperidone แล้วปล่อยให้ปลาผสมพันธุ์วางไข่เอง จนประสบความสำเร็จและสามารถผลิตพันธุ์ปลาปล้องอ้อยรุ่น F1 และในปีงบประมาณ 2564 ศูนย์ ฯ ได้รับงบประมาณจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) เพื่อดำเนินโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาการเพาะพันธุ์และอนุบาลที่มีประสิทธิภาพเพื่อรวมเป็นองค์ความรู้เรื่องเทคโนโลยีการเพาะเลี้ยงปลาปล้องอ้อยสามารถเผยแพร่สู่กลุ่มเป้าหมายที่เป็นเกษตรกรและผู้สนใจเพาะเลี้ยงปลาปล้องอ้อยเพื่อการค้า ซึ่งจะทำให้มีการเพาะเลี้ยงอย่างแพร่หลายเพิ่มผลผลิตปลาปล้องอ้อยเพียงพอต่อความต้องการของตลาดสร้างความเข้มแข็งในธุรกิจปลาสวยงามของประเทศไทยได้อย่างยั่งยืน ส่งผลให้ลดปริมาณการจับจากธรรมชาติซึ่งจะเป็นการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำท้องถิ่นและจะดำเนินการปล่อยพันธุ์ปลาปล้องอ้อยคืนสู่แหล่งน้ำธรรมชาติเพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์มิให้สูญพันธุ์ต่อไป

นายณัฐพงษ์ เพชรฤทธิ์
นักวิชาการประมงชำนาญการ
ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดสตูล
25 พฤศจิกายน 2564